

Preporuka CM/Rec (2026) 1 Odbora ministara državama članicama o ravnopravnosti i umjetnoj inteligenciji

*(koju je Odbor ministara usvojio 4. ožujka 2026.
na 1552. sastanku zamjenika ministara)*

PREAMBULA

Odbor ministara, na temelju članka 15.b Statuta Vijeća Europe (ETS br. 1),

S obzirom na to da je cilj Vijeća Europe postići veće jedinstvo među svojim članicama, da se taj cilj osobito može ostvarivati zajedničkim djelovanjem u području ljudskih prava te da su se države članice obvezale osigurati prava i slobode ugrađene u Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br. 5, „Konvencija”) svakoj osobi pod svojom pravnom nadležnošću;

Podsjećajući na posebne obveze država članica u području ravnopravnosti i nediskriminacije na temelju europskog i međunarodnog prava, osobito na temelju članka 14. Konvencije i, gdje je primjenjivo, članka 1. njenog Protokola br. 12 (ETS br. 177) te povezane sudske prakse Europskog suda za ljudska prava, kao i na temelju članka E Europske socijalne povelje (revidirane) (ETS br. 163) te povezanih odluka i zaključaka Europskog odbora za socijalna prava, koje se također primjenjuju tijekom cijelog životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije (UI);

Naglašavajući da takve obveze ostaju na snazi tijekom kontinuiranih procesa tehnološkog napretka i digitalne preobrazbe koje doživljavaju europska društva, uključujući aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava UI-ja;

Ističući središnji značaj ljudskog dostojanstva, autonomije pojedinca i ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, za vladavinu prava i demokraciju te stoga priznajući potrebu osiguravanja stvarne ravnopravnosti i sprečavanja i suzbijanja svih vrsta nasilja i diskriminacije time što će se snažiti rad na uključivim društvima bez marginalizacije, isključivanja ili bilo kojeg oblika netolerancije, uključujući seksizam, rasizam, diskriminaciju osoba s invaliditetom, diskriminaciju na temelju dobi i fobiju prema LGBTI osobama;

Naglašavajući potrebu rješavanja višestrukih i intersekcijskih oblika diskriminacije i neravnopravnosti koji mogu biti uzrokovani i pogoršani aktivnostima unutar životnog ciklusa sustava UI-ja;

Podsjećajući da su rodna ravnopravnost te puno, ravnopravno i učinkovito sudjelovanje žena u procesima odlučivanja u javnoj i privatnoj sferi ključni za vladavinu prava, demokraciju i održivi razvoj te da su ti ciljevi već dugi niz godina prioritet Vijeća Europe, što potvrđuje bogat skup standarda i strategija razvijenih u tom području;

Pozdravljajući napore država članica na regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i drugim međunarodnim razinama da osiguraju da sve veća uporaba sustava umjetne inteligencije bude u skladu s obvezom zaštite ljudskih prava, demokracije i vladavine prava, među ostalim, putem Okvirne konvencije Vijeća Europe o umjetnoj inteligenciji i ljudskim pravima, demokraciji i vladavini prava (CETS br. 225);

Naglašavajući da subjekti privatnog sektora, u skladu s regionalnim, nacionalnim, europskim i drugim međunarodnim normama, standardima i preporukama, imaju odgovornost promicati ravnopravnost i poštovati ljudska prava svih dotičnih strana, uključujući prava potrošača, a osobito zabranu diskriminacije i poštovanje ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost;

Svjestan rizika koje sustavi umjetne inteligencije predstavljaju za ravnopravnost i nediskriminaciju, pri čemu te sustave mogu utemeljivati i održavati podaci i modeli koji reproduciraju, održavaju i pogoršavaju postojeće pristranosti, stereotipe, stigmatu, predrasude i pogrešne pretpostavke o pojedincima ili skupinama na temelju stvarnih ili percipiranih osobnih obilježja ili njihovih zamjenskih pokazatelja te njihovih međusobnih presjeka, kao i posebnih izazova koje sustavi umjetne inteligencije mogu predstavljati zbog svoje složenosti, učinka velikih razmjera ili ograničene transparentnosti;

Napominjući da je važna dimenzija takvih rizika nedovoljna zastupljenost žena te pojedinaca i skupina izloženih riziku od diskriminacije u sektoru umjetne inteligencije, osobito na položajima na kojima se donose odluke, te u osmišljavanju i razvoju sustava umjetne inteligencije;

Uviđajući da digitalni jaz, uključujući rodni digitalni jaz, i uporaba sustava umjetne inteligencije mogu pojačati diskriminaciju i nedovoljnu zastupljenost te da to naglašava potrebu za ublažavanjem posljedičnih gospodarskih i društvenih nejednakosti;

Zabrinut zbog sve veće raširenosti nasilja nad ženama i djevojčicama koje uslijed svog brzog razvoja omogućava tehnologija, uključujući umjetnu inteligenciju i njezinu široku uporabu, te naglašavajući važnost Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (CETS br. 210) u tom kontekstu;

Prepoznajući posebne potrebe i ranjivosti djece i mladih te osobit utjecaj koji sustavi umjetne inteligencije mogu imati na sva područja njihova života, kao i potrebu da im se osigura pristup relevantnim informacijama u tom pogledu i da se mladi uključe u procese donošenja odluka povezanih sa sustavima umjetne inteligencije;

Uzimajući u obzir da sustavi umjetne inteligencije mogu imati znatne diskriminatorne učinke, koji su dodatno pojačani neprozirnošću njihovih procesa i informacijskim asimetrijama, te da je osobama koje su time pogođene teško otkriti i dokazati posljedične povrede svojih prava i poduzeti učinkovite mjere pravne zaštite;

Podsjećajući da, čak i kada je sustav umjetne inteligencije usklađen s primjenjivim nacionalnim, europskim i međunarodnim pravom, standardima i instrumentima kojima se posebno uređuje umjetna inteligencija, uporaba tog sustava ipak može dovesti do diskriminacije ili drugih povreda ljudskih prava;

Naglašavajući da se neovisna nadzorna tijela zadužena za zaštitu prava pojedinaca i skupina izloženih riziku od diskriminacije suočavaju s izazovima u sprječavanju i otklanjanju takvih povreda te da postoji hitna potreba za rješavanjem tih izazova;

Zabrinut zbog činjenice da bi utjecaj sustava umjetne inteligencije na okoliš, uključujući njihov ugljični otisak i potrošnju resursa, mogao nerazmjerno utjecati na žene te pojedince i skupine izložene riziku od diskriminacije i pogoršati postojeće nejednakosti te svjestan potrebe za održivim razvojem umjetne inteligencije;

Uzimajući u obzir sve veću uporabu sustava umjetne inteligencije u većini, ako ne i svim, područjima svakodnevnog društvenog, političkog, kulturnog, gospodarskog i profesionalnog života te sve brži ritam takvog razvoja;

Zabrinut da posljedice mogu uključivati stvaranje ili pogoršavanje postojeće strukturne, višestruke i intersekcijske diskriminacije i neravnopravnosti, uključujući one s kojima se suočavaju žene i djevojčice te pojedinci izloženi riziku od diskriminacije, kao i povećanje nasilja nad njima na internetu i izvan njega;

Naglašavajući da opseg i razmjeri sadašnje i vjerojatne buduće primjene sustava umjetne inteligencije čine nužnim da države članice utvrde je li primjereno koristiti sustave umjetne inteligencije za određenu namjenu i potom osiguraju da su sve aktivnosti tijekom životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije u skladu s obvezama u području ljudskih prava, s ciljem jačanja pozitivnih učinaka te sprečavanja, ublažavanja ili izbjegavanja mogućih štetnih učinaka;

Prepoznajući da se sustavi umjetne inteligencije, osobito kada se primjenjuju uz uspostavljene mehanizme transparentnosti i odgovornosti, mogu upotrebljavati za promicanje ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, osnaživanje pojedinaca i skupina izloženih riziku od diskriminacije te promicanje ljudskog blagostanja, gospodarskog napretka, dobrobiti pojedinaca i društva, održivog razvoja i drugih važnih ciljeva i interesa, poticanjem napretka i inovacija te utvrđivanjem i otklanjanjem diskriminatornog postupanja i njegovih posljedica;

Naglašavajući da je za ostvarivanje pozitivnog potencijala sustava umjetne inteligencije potrebno snažnije i ciljano djelovanje, uzimajući pritom u obzir da se rizici od diskriminacije mogu pojaviti i pri uporabi sustava umjetne inteligencije u tom kontekstu;

Pozdravljajući postojeće inicijative, osobito u industriji, za promicanje sigurne, zaštićene, pouzdane i transparentne umjetne inteligencije, ali podsjećajući države članice na njihovu ulogu u ispunjavanju njihovih obveza na temelju Konvencije i drugih relevantnih standarda ljudskih prava;

Uzimajući u obzir i oslanjajući se na postojeće norme, standarde i preporuke Vijeća Europe, regionalne i međunarodne norme, standarde i preporuke povezane sa zaštitom ljudskih prava i temeljnih sloboda, demokracijom i vladavinom prava u suvremenim društvima te razvoj sudske prakse Europskog suda za ljudska prava;

Zaključujući, u svjetlu prethodno navedenih razmatranja, da je za rješavanje temeljnih uzroka diskriminacije potaknute umjetnom inteligencijom potreban sveobuhvatan pristup koji uključuje više dionika, putem odgovarajućih pravnih i političkih rješenja, kako bi se osiguralo promicanje ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, i izbjegli rizici od diskriminacije u kontekstu aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije, osiguravanjem odgovornosti te demokratskog i transparentnog ljudskog nadzora,

Preporučuje vladama država članica da:

1. poduzmu sve potrebne mjere kako bi osigurale brzu i potpunu provedbu načela i smjernica priloženih ovoj preporuci;
2. osiguraju, putem odgovarajućih zakonodavnih, upravnih, regulatornih, nadzornih i političkih okvira te drugih mjera, da javni i privatni subjekti uključeni u aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije poštuju svoje obveze, osobito obveze vezane za ljudska prava u području ravnopravnosti i nediskriminacije, na temelju primjenjivih nacionalnih, europskih i međunarodnih zakona, normi i standarda;
3. osiguraju da se ova preporuka prevede i što šire distribuira, na jednostavnom i pristupačnom jeziku te svim dostupnim sredstvima, među nacionalnim javnim vlastima ili tijelima i dionicima, kao što su parlamenti, neovisna tijela, istraživači, civilno društvo i privatni sektor;
4. promiču ciljeve ove preporuke na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i drugim međunarodnim razinama uključivanjem u dijalog i suradnju sa svim dionicima;
5. u redovitim vremenskim razmacima nakon njezina donošenja preispituju stanje provedbe ove preporuke radi povećanja njezina učinka te da obavijeste Odbor ministara o mjerama koje su poduzele države članice i drugi dionici, ostvarenom napretku i planiranim mjerama za otklanjanje preostalih nedostataka.

Dodatak Preporuci CM/Rec (2026)1 Odbora ministara državama članicama o ravnopravnosti i umjetnoj inteligenciji

Načela i smjernice o ravnopravnosti i umjetnoj inteligenciji

I. Cilj

1. Cilj je sljedećih načela i smjernica pomoći državama članicama u promicanju ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, te u sprečavanju i suzbijanju svih oblika diskriminacije u svim njihovim aktivnostima i aktivnostima subjekata iz javnog i privatnog sektora unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije, u skladu s člankom 14. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br. 5), člankom 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju (ETS br. 177), gdje je primjenjivo, i s njome povezanom sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava, kao i u skladu s člankom E Europske socijalne povelje (izmijenjene) (ETS br. 163) i s njime povezanim odlukama i zaključcima Europskog odbora za socijalna prava, ako je primjenjivo.

2. Diskriminacija se može temeljiti na različitim stvarnim ili percipiranim osobnim obilježjima ili statusu, kao što su spol, rod, „rasa”,¹ boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, državljanstvo, imovinsko stanje, rođenje, seksualna orijentacija, rodni identitet i izražavanje, spolne karakteristike, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni status te status migranta ili izbjeglice. Države članice trebale bi posvetiti posebnu pozornost specifičnim iskustvima strukturno i sustavno nepovoljnog položaja i ranjivosti te višestrukoj i intersekcijskoj diskriminaciji. S obzirom na evolucijsku prirodu sustava umjetne inteligencije, diskriminacija se može pojaviti i posredno, na temelju naizgled neutralne informacije koja je ipak povezana sa zaštićenim obilježjem ili je s njime korelirana.

II. Sveobuhvatan pristup zakonodavstvu, politikama i regulatornim okvirima

3. Države članice trebale bi osigurati uspostavu sveobuhvatnog skupa mjera za promicanje ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, te za sprječavanje i suzbijanje diskriminacije u kontekstu sustava umjetne inteligencije. Takve bi mjere trebale biti usklađene s obvezama država članica na temelju Konvencije i relevantnim međunarodnim obvezama koje se odnose na sustave umjetne inteligencije i onima koje se odnose na ljudska prava, ravnopravnost i nediskriminaciju.

4. Države članice osobito bi trebale osigurati, primjenjujući stupnjeviti i diferenciran pristup, da:

- 4.1 postoje odgovarajuće zakonodavstvo, politike te upravni, regulatorni ili drugi okviri ili da se, prema potrebi, razvijaju te se u praksi primjenjuju radi promicanja ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, i sprječavanja i suzbijanja svih oblika diskriminacije tijekom cijelog životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije;
- 4.2 se prate i ocjenjuju djelotvornost i prikladnost takvog zakonodavstva, politika te upravnih, regulatornih ili drugih okvira za obuhvaćanje aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

Prema potrebi, te bi se aktivnosti trebale provoditi u suradnji s tijelima za ravnopravnost, nadležnim tijelima i drugim relevantnim nacionalnim strukturama za ljudska prava te civilnim društvom.

5. Poduzete mjere trebale bi doprinijeti osiguravanju:

- 5.1 primjerenosti uporabe sustava umjetne inteligencije, uzimajući u obzir stvarne i moguće učinke ili rizike za nediskriminaciju te prepoznajući mogućnost promicanja ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost;
- 5.2 odgovarajućih zahtjeva u pogledu transparentnosti i nadzora, uključujući smisleni ljudski nadzor, kako bi se utvrdila, spriječila i suzbila diskriminacija koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije ili koju te aktivnosti pogoršavaju;
- 5.3 jasnih okvira odgovornosti i zaduženja za sprječavanje i suzbijanje diskriminacije koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije;

¹. Budući da svi ljudi pripadaju istoj vrsti, Vijeće Europe odbacuje teorije utemeljene na postojanju različitih „rasa”. Međutim, u ovoj se preporuci upotrebljava izraz „rasa” kako bi se osiguralo da osobe za koje se općenito i pogrešno smatra da „pripadaju drugoj rasi” ne budu isključene iz njezine zaštite.

- 5.4 učinkovite i jednake zaštite svih ljudskih prava, uključujući prava na privatnost i zaštitu podataka; i
- 5.5 učinkovitih pravnih lijekova za rješavanje diskriminacije koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

6. Takve bi mjere trebalo oblikovati, provoditi i pratiti u skladu s načelom razmjernosti, sukladno razini rizika od diskriminacije ili utjecaja na druga prava pojedinca, koju relevantni subjekti u državama članicama redovito procjenjuju, uz parlamentarni nadzor kada je to primjereno.

7. Države članice trebale bi poduzeti potrebne mjere kako bi osigurale da svi članovi društva imaju jednake mogućnosti ostvarivanja koristi od sustava umjetne inteligencije. Države članice osobito bi trebale razviti i osigurati primjenu mjera, u skladu sa svojim pozitivnim obvezama na temelju Konvencije, radi:

- 7.1 sprječavanja i naknade štete zbog nepovoljnog položaja koji su pretrpjeli pojedinci;
- 7.2 olakšavanja njihova punog sudjelovanja u svim područjima života, primjerice putem pozitivnih mjera; i
- 7.3 osiguravanja prava svih pojedinaca i skupina bez diskriminacije.

8. Pri pripremi, donošenju i provedbi mjera relevantnih za promicanje ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, i zabranu diskriminacije u sustavima umjetne inteligencije, države članice potiču se na pravodobno održavanje redovitih, rodno uravnoteženih i dostupnih javnih savjetovanja, uz osiguravanje djelotvornog i smislenog sudjelovanja dionika kao što su socijalni partneri, nadležna tijela, istraživači, tijela za ravnopravnost, nacionalne institucije za ljudska prava, pučki pravobranitelji, civilno društvo i industrija. Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti osiguravanju djelotvorne zastupljenosti skupina koje su najviše pogođene neravnopravnošću i diskriminacijom.

III. Promicanje ravnopravnosti od strane javnih i privatnih subjekata

9. Države članice trebale bi poticati javne i privatne pružatelje i uvoditelje sustava umjetne inteligencije da u okviru svojih aktivnosti tijekom životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije prema potrebi poduzimaju mjere za promicanje ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost.

10. Države članice trebale bi:

- 10.1 poduzimati mjere za poticanje i podržavanje javnih i privatnih pružatelja i uvoditelja sustava umjetne inteligencije da, u svojstvu poslodavaca, promiču i održavaju rodnu ravnopravnost i raznolikost u svojoj radnoj snazi na svim razinama, uključujući među osobama koje osmišljavaju, razvijaju i uvode sustave umjetne inteligencije, osiguravanjem rodne ravnoteže i bolje zastupljenosti osoba iz nedovoljno zastupljenih skupina na svim razinama odlučivanja; i
- 10.2 poduzimati potrebne mjere kako bi se osiguralo da javni i privatni pružatelji i uvoditelji sustava umjetne inteligencije sprječavaju i suzbijaju svaki oblik isključenosti, diskriminacije i nasilja na radnom mjestu te ih poticati da olakšaju usklađivanje privatnog i poslovnog života i suzbijaju stereotipe i netoleranciju.

11. Države članice trebale bi poticati inicijative pružatelja i uvoditelja sustava umjetne inteligencije, kao i istraživača i civilnog društva, kojima se istražuje kako se sustavi umjetne inteligencije mogu upotrebljavati za promicanje ravnopravnosti i uključivosti te za utvrđivanje, sprječavanje i suzbijanje diskriminacije, govora mržnje i nasilja, uključujući rodno utemeljeno nasilje.

12. Države članice trebale bi podupirati uključivu i transformativnu uporabu sustava umjetne inteligencije za unaprjeđenje ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, osiguravanjem da relevantno zakonodavstvo i politike te regulatorni, administrativni ili drugi okviri stvaraju uvjete za takve inicijative i razmatranjem promicanja odgovarajućeg financiranja. Takve inicijative mogu uključivati:

- 12.1 utvrđivanje i ispravljanje prethodno neotkrivenih tehničkih i društvenih pristranosti u skupovima podataka, konceptima, procesima i kriterijima odlučivanja te obrazaca diskriminatornih ishoda;

- 12.2 utvrđivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje govora mržnje na internetu, uključujući seksistički, rasistički i LGBTI-fobni govor mržnje, te, šire gledano, stereotipa i nasilja nad ženama i djevojčicama i drugim pojedincima omogućenog tehnologijom, na temelju njihovih stvarnih ili pretpostavljenih osobnih obilježja i statusa.

IV. Sprječavanje diskriminacije

13. Države članice trebale bi osigurati da se diskriminacija i rizici od diskriminacije koji proizlaze iz sustava umjetne inteligencije utvrde i procijene te bi trebale poduzeti postupne i diferencirane mjere za sprječavanje, ublažavanje i rješavanje takvih rizika.

14. Kako bi se oblikovale politike i provodile zakonodavne reforme, države članice potiču se na:

- 14.1 proučavanje postojećih i novih oblika diskriminacije koji proizlaze iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije i podupiranje istraživanja o njima kako bi se, prema potrebi, osiguralo temeljito utvrđivanje i razumijevanje različitih pristranosti i njihova učinka na pojedince, skupine i društvo;
- 14.2 preispitivanje i, prema potrebi, izmjenu svojih političkih i pravnih okvira koji se odnose na prikupljanje podataka o ravnopravnosti kako bi se olakšalo utvrđivanje, sprječavanje i ublažavanje pristranosti i rizika od diskriminacije, uz poštovanje prava na privatnost i zaštitu osobnih podataka.

Transparentnost, objašnjivost i nadzor u pogledu ravnopravnosti i nediskriminacije

15. Države članice trebale bi, u skladu s postupnim i diferenciranim pristupom, uspostaviti obveze za pružatelje i uvoditelje sustava umjetne inteligencije da:

- 15.1 dokumentiraju relevantne aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije i pohranjuju takvu dokumentaciju;
- 15.2 učinkovito priopćavaju odgovarajuće informacije o sustavima umjetne inteligencije i objašnjavaju njihovu ulogu u donošenju odluka, kao i opseg i učinke odluke o različitim postupanju dotičnim osobama;
- 15.3 olakšaju utvrđivanje sadržaja koje su generirali sustavi umjetne inteligencije te, kada je sustav umjetne inteligencije namijenjen izravnoj interakciji s fizičkim osobama, obavijeste te osobe, na pristupačnom jeziku i u pristupačnom formatu, da stupaju u interakciju sa sustavom umjetne inteligencije, kako je primjereno konkretnom kontekstu; i
- 15.4 prikupljaju i stavljaju na raspolaganje nadležnim tijelima i, prema potrebi, dotičnim osobama, na pristupačnom jeziku i u pristupačnom formatu, među ostalim:
- podatke o funkcioniranju sustava umjetne inteligencije;
 - primijenjene kriterije odlučivanja; i
 - informacije o korištenim podacima za obuku, validaciju i testiranje te o njihovoj obradi.

16. Države članice trebale bi razmotriti stvaranje ili pridonositi stvaranju javnih registara u kojima se navode sustavi umjetne inteligencije koji znatno utječu na uživanje ljudskih prava te održavati takve registre; oni mogu sadržavati sažetak procjena učinka na ljudska prava, kao što su posebna razmatranja rizika za ravnopravnost, uključujući rodnu ravnopravnost, i nediskriminaciju.

17. Države članice trebale bi osigurati da dotične osobe imaju odgovarajući pristup informacijama o odlučivanju koje utječe na njihova prava kako bi ih se osnažilo za učinkovito ostvarivanje svojih prava. Odgovarajući pristup informacijama trebao bi učinkovito ispraviti informacijske asimetrije između dotičnih osoba i uvoditelja i pružatelja sustava umjetne inteligencije.

18. Države članice trebale bi osigurati da se dotičnim osobama stave na raspolaganje postupovna jamstva i učinkoviti pravni lijekovi, uključujući postupke za podnošenje žalbi i ostvarivanje pravne zaštite u slučajevima sumnje na diskriminaciju, te da sustavi umjetne inteligencije koji znatno utječu na uživanje ljudskih prava budu podvrgnuti ljudskom nadzoru.

19. Države članice trebale bi razmotriti mogućnost da tijelima za ravnopravnost, nacionalnim institucijama za ljudska prava, pučkim pravobraniteljima i nadležnim tijelima dodijele pravo pristupa informacijama i testiranja sustava umjetne inteligencije kako bi se omogućio učinkovit nadzor nad time je li došlo do diskriminacije.

Procjena utjecaja, certificiranje, evaluacija i praćenje u području ravnopravnosti i nediskriminacije

20. Države članice trebale bi, primjenjujući postupni i diferencirani pristup:
- 20.1 uvesti ili održavati procjene rizika i utjecaja na ljudska prava koje pružatelji i uvođitelji sustava umjetne inteligencije provode prije uvođenja sustava i opetovano tijekom cijelog životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije, uz posebno razmatranje rizika za ravnopravnost, uključujući rodnu ravnopravnost, i nediskriminaciju;
 - 20.2 snažno poticati pružatelje i uvođitelje sustava umjetne inteligencije da kontinuirano testiraju sustave umjetne inteligencije i njihovu uporabu kako bi se ublažili rizici od diskriminacije i pristranosti koji bi mogli negativno utjecati na ljudska prava ili dovesti do diskriminacije;
 - 20.3 pokrenuti razvoj standarda za revizije sustava umjetne inteligencije u pogledu diskriminacije i snažno poticati pružatelje i uvođitelje da provode takve revizije;
 - 20.4 razmotriti, uz sudjelovanje nadležnih tijela, uvođenje shema certificiranja sustava umjetne inteligencije i njihovih ishoda u odnosu na ravnopravnost i nediskriminaciju; i
 - 20.5 osigurati da pružatelji ili uvođitelji sustava umjetne inteligencije dokumentiraju sve mjere koje su poduzeli radi sprječavanja ili ublažavanja pristranosti ili diskriminacije kako bi se te informacije mogle dostaviti dotičnim osobama, tijelima za ravnopravnost, nacionalnim institucijama za ljudska prava, pučkim pravobraniteljima, nadležnim tijelima i, prema potrebi, civilnom društvu, posebice u slučaju sudskih postupaka.

Odgovornost, pravna odgovornost i pravila o teretu dokazivanja u području ravnopravnosti i nediskriminacije

21. Države članice trebale bi, kako je primjereno nacionalnom kontekstu, osigurati da su svim žrtvama diskriminacije koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije dostupni lako pristupačni sudski i/ili upravni postupci, uključujući postupke mirenja i/ili izvansudske mehanizme. Države članice također se potiču da osiguraju dostupnost ubrzanih postupaka kojima se u hitnim slučajevima osigurava donošenje privremenih odluka za navodne žrtve takve diskriminacije.
22. Države članice potiču se da, u skladu s međunarodnim standardima i uvjetima utvrđenima nacionalnim pravom, osiguraju besplatnu pravnu pomoć pojedincima čija su prava možda povrijeđena ili kojima prijeti opasnost od povrede zbog diskriminacije koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.
23. Države članice trebale bi razmotriti uvođenje kolektivnih pravnih sredstava za žrtve diskriminacije koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije kako bi se istražila diskriminacija i ostvarila zaštita prava, u skladu s njihovim nacionalnim pravosudnim sustavima, uključujući pravna sredstva za predstavnike pogođenih skupina.
24. Države članice trebale bi procijeniti primjenjuju li se postojeća pravila o pravnoj odgovornosti i jesu li učinkovita u kontekstu sustava umjetne inteligencije. Kada je to primjereno, države članice mogu procijeniti mogućnost uvođenja stroge pravne odgovornosti pružatelja i uvođitelja sustava umjetne inteligencije u slučajevima kada je diskriminacija uzrokovana aktivnostima unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije te, u protivnom, osigurati postojanje jasnih i učinkovitih pravila.
25. Države članice trebale bi primjenjivati postojeća pravila o dokazivanju ili razmotriti uvođenje novih pravila o dokazivanju, uključujući ona kojima se predviđa prebacivanje tereta dokazivanja, osobito u situacijama kada se tvrdi da pružatelji ili uvođitelji sustava umjetne inteligencije nisu poduzeli preventivne mjere za otklanjanje pristranosti te, u slučaju nepoštovanja obveze, za objavljivanje informacija.
26. Države članice trebale bi osigurati dostupnost učinkovitih, razmjernih i odvraćajućih sankcija te učinkovitih pravnih lijekova, uključujući naknadu novčane i nenovčane štete pretrpljene zbog diskriminacije koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

27. Države članice trebale bi uvesti obveze praćenja kako bi se spriječilo ponavljanje diskriminacije koja proizlazi iz aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije te, prema potrebi, procijeniti potrebu za moratorijem, zabranom ili drugim odgovarajućim mjerama u pogledu određenih upotreba sustava umjetne inteligencije zbog nepoštovanja zabrane diskriminacije ili načela ravnopravnosti.

28. Države članice trebale bi podupirati suradnju između tijela za ravnopravnost, nacionalnih institucija za ljudska prava, pučkih pravobranitelja, tijela za zaštitu podataka i drugih nadležnih tijela kako bi se omogućila razmjena informacija i prakse relevantnih za pristranost i diskriminaciju unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

V. Demokratsko sudjelovanje, podizanje javne svijesti i izgradnja kapaciteta

29. Države članice trebale bi osigurati da aktivnosti koje javna tijela provode tijekom životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije podliježu odgovarajućem parlamentarnom nadzoru i javnom nadzoru, među ostalim, prema potrebi, putem redovitih parlamentarnih rasprava.

30. Države članice trebale bi:

- 30.1 povećati javnu svijest o rizicima i koristima za ravnopravnost, uključujući rodnu ravnopravnost, i nediskriminaciju koji proizlaze iz sustava umjetne inteligencije;
- 30.2 osigurati dostupnost i pristupačnost programa digitalne pismenosti prilagođenih dobi za osobe svih dobrih skupina kako bi se poboljšala svijest o ravnopravnosti i nediskriminaciji u kontekstu sustava umjetne inteligencije; i
- 30.3 poticati pružanje ciljanog i pristupačnog jačanja kapaciteta i obučavanja, među ostalim, o suzbijanju pristranosti, stereotipa i rizika od diskriminacije, kao i o promicanju ravnopravnog sudjelovanja žena i muškaraca te osoba i skupina izloženih riziku od diskriminacije u aktivnostima unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

31. Države članice trebale bi poduzimati mjere za promicanje ravnopravnosti u pristupu tehnologiji i njezinoj uporabi te uklanjanje prepreka pristupu za sve članove društva, prema potrebi, u savjetovanju ili partnerstvu s privatnim subjektima i civilnim društvom.

32. Države članice trebale bi osigurati učinkovito i smisleno sudjelovanje civilnog društva u utvrđivanju standarda za umjetnu inteligenciju te, prema potrebi, provoditi javna savjetovanja.

VI. Nadležnosti i ovlasti neovisnih nadzornih tijela

33. Države članice trebale bi osigurati da se neovisnim tijelima koja nadziru primjenu i provedbu propisa o suzbijanju diskriminacije, kao što su tijela za ravnopravnost i, prema potrebi, druge nacionalne strukture za ljudska prava („neovisna nadzorna tijela”), osiguraju potrebni ljudski, tehnički i financijski resursi te, prema potrebi, tehnička potpora i operativna neovisnost kako bi učinkovito obavljala svoje zadaće i izvršavala svoje nadležnosti u kontekstu sustava umjetne inteligencije.

34. Države članice trebale bi osigurati, kako je primjereno nacionalnom kontekstu, da se neovisnim nadzornim tijelima dodijele:

- 34.1 funkcija promicanja ravnopravnosti i sprječavanja diskriminacije uzrokovane umjetnom inteligencijom, što može uključivati funkciju upozoravanja radi utvrđivanja uporaba sustava umjetne inteligencije za koje se može procijeniti da zahtijevaju moratorij ili zabranu;
- 34.2 funkcija pružanja pomoći osobama i skupinama izloženima riziku od diskriminacije, uključujući zaprimanje pritužbi i pružanje informacija;
- 34.3 funkcija pokretanja sudskih postupaka u ime jedne ili više žrtava ili u vlastito ime radi zaštite javnog interesa, ili sudjelovanja u sudskim postupcima kao potpora jednoj ili većem broju žrtava diskriminacije. Pravo djelovanja u sudskim postupcima trebalo bi uključivati pravo podnošenja očitovanja sudu, u skladu s nacionalnim pravom i praksom; i
- 34.4 savjetodavna funkcija u promicanju ravnopravnosti i izbjegavanju rizika od diskriminacije te o tome kako integrirati zaštitne mjere tijekom cijelog životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

Tim se institucijama može dodijeliti i funkcija odlučivanja u pogledu pojedinačnih i kolektivnih pritužbi zbog diskriminacije uzrokovane umjetnom inteligencijom.

35. Države članice trebale bi se redovito savjetovati s neovisnim nadzornim tijelima u procesu izrade zakonodavstva, politika i regulatornih okvira povezanih s promicanjem ravnopravnosti, uključujući rodnu ravnopravnost, te sprječavanjem i suzbijanjem diskriminacije u odnosu na aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

36. Države članice trebale bi razmotriti mogućnost ovlašćivanja neovisnih nadzornih tijela za provođenje istraga kako bi se omogućio učinkovit nadzor nad time je li došlo do diskriminacije kao posljedice aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije.

37. Kada se donesu regulatorni okviri koji uključuju strukture za testiranje i eksperimentiranje s novim i inovativnim tehnologijama, proizvodima, uslugama ili pristupima u kontekstu sustava umjetne inteligencije, države članice trebale bi uvesti ili zadržati institucionalne i financijske okvire za suradnju između tih struktura i neovisnih nadzornih tijela.

VII. Dodatne odredbe

38. Pri provedbi načela i smjernica iz ove preporuke države članice trebale bi poduzeti mjere, među ostalim, uključivanjem ravnopravnosti i rodne ravnopravnosti u sve politike, primjenjujući postupni i diferencirani pristup, kako bi se odgovorilo na osobito snažan i specifičan učinak koji uporaba sustava umjetne inteligencije može imati na ravnopravnost, uključujući rodnu ravnopravnost, i nediskriminaciju u različitim sektorima. Takve mjere mogu biti potrebne kada učinak na dotične osobe onemogućuje uživanje njihovih prava ili sloboda ili njihovo ostvarivanje određenog ishoda, pogodnosti ili usluge, osobito u područjima obrazovanja, pravosuđa i sudstva, izvršavanja zakona, izbornih procesa, rada i zapošljavanja, socijalnih usluga, stanovanja i socijalne skrbi, zdravstvene zaštite, migracija te bankarstva, financija, osiguranja i drugih usluga. Osim toga, trebalo bi pratiti i, prema potrebi, odgovoriti na moguće negativne učinke umjetne inteligencije u drugim područjima, primjerice u područjima medija i oglašavanja, sporta i kulture.

39. Države članice, uz jasno razumijevanje da se na njih primjenjuju njihove postojeće obveze u području ljudskih prava, osobito one koje se odnose na nediskriminaciju i ravnopravnost, uključujući rodnu ravnopravnost, nisu dužne primjenjivati ovu preporuku na aktivnosti unutar životnog ciklusa sustava umjetne inteligencije koje se izravno odnose na zaštitu njihovih interesa nacionalne sigurnosti.